

УДК. 631.15.336.56

Кіц М.В., аспірант*[©]

Львівський національний аграрний університет

**ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ**

У статті розглянуто проблематику ефективності державної підтримки сільськогосподарських підприємств регіону.

Ключові слова: державна підтримка, аграрна політика, ефективність виробництва, дотації, пільгове кредитування.

Постановка проблеми. Сільське господарство Львівщини займає достойне місце в рейтингу регіонів України. Всіма категоріями господарств області на 2,8% сільськогосподарських угідь виробляється 4,2% загальнодержавного обсягу валового виробництва сільськогосподарської продукції. При питомій вазі посівних площ 2% до України в цілому, в області виробляється 1,6% зерна, 3,9% - цукрових буряків, 6,7% - картоплі, 5,0% - овочів, 5,6% - м'яса, 5,8% - молока. Утримується 5,3% поголів'я великої рогатої худоби, в тому числі 6,0% поголів'я корів.

Через економічну кризу в сільському господарстві, значна частина сільськогосподарських підприємств закінчує 2010 рік із збитками, а переважна більшість галузей сільськогосподарського виробництва залишається низькорентабельними.

Саме в таких умовах особливо важливою є державна підтримка сільськогосподарських підприємств. Однак на сьогодні поки що немає системного підходу в організації державної підтримки сільськогосподарського виробництва, що характеризується її епізодичністю.

Практично відсутня державна підтримка розвитку соціальної сфери села. Відсутня підтримка збиткових виробництв, не впроваджується страхування посівів сільськогосподарських культур.

Підвищення економічної ефективності виробництва через механізм державної підтримки є надзвичайно актуальною проблемою. Формування результативної політики держави щодо села дасть змогу до подальшого зрівноваженого розвитку сільських територій.

Мета дослідження. Вивчити та обґрунтувати систему заходів з державної підтримки сільськогосподарських підприємств Львівської області, розробити практичні рекомендації щодо її вдосконалення для забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки регіону в умовах глобальної фінансово-економічної кризи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми державної підтримки сільськогосподарських підприємств вітчизняні вчені-економісти

*Науковий керівник – к.е.н., професор Онисько С.В.

© Кіц М.В., 2011

приділяють значну увагу. Їхні напрацювання відображено в наукових працях таких авторів, як М.Я. Дем'яненко, О.Є. Гудзь, В. Месель-Веселяка, М. Маліка, І.Р. Михасюка, С.М. Онисько, Г. Черевка, П.Т. Саблука та інших.

У роботах цих авторів обґрунтовано об'єктивну необхідність державної підтримки сільського господарства, визначено її цілі, завдання і функції з урахуванням зарубіжного досвіду та національних особливостей. Однак, недостатньо досліджень щодо висвітлення питань законодавчого забезпечення державної підтримки сільськогосподарських підприємств.

Система заходів державної підтримки потребує всебічного дослідження на кожний конкретний момент, виходячи із національних інтересів держави.

Виклад основного матеріалу. Економіка сільськогосподарських підприємств Львівської області перебуває у складному стані. Про це свідчать дані уповільнення темпів валового виробництва сільськогосподарської продукції, зростання виробничих витрат на одиницю продукції, низький рівень ефективності виробництва.

Дослідження показують, що для підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва доцільно розробити заходи з запровадження механізму зниження витрат. В основі цього механізму повинно бути покладено впровадження ресурсозберігаючих технологій, посилення контролю за витратами на всіх технологічних процесах як у рослинництві, так і тваринництві. Зниження виробничих витрат на сучасному етапі слід розглядати як один із важливих факторів підвищення прибутковості та ефективності роботи сільськогосподарських підприємств.

За останніх п'ять років виробничі витрати на 1 гектар сільськогосподарських угідь зросли у 4,6 раза, а виробництво валової сільськогосподарської продукції на 100 гривень виробничих витрат зменшилось на 41,1% (табл. 1).

Оцінюючи ефективність роботи кожного сільськогосподарського підприємства, слід особливу увагу звернути на масу прибутку, рентабельність, а також зниження собівартості, яка за останні роки має тенденцію до зростання. Зокрема впродовж 2005-2010 років собівартість виробництва одного центнера зернових зросла у 2,4 раза, цукрових буряків – на 34,2%, картоплі та овочів відповідно у 1,6 та 1,9 раза, молока – у 2,4 раза, приросту великої рогатої худоби – у 1,9 раза. В цих умовах для створення ефективного механізму першочергову роль слід відвести зацікавленості кожного працівника у кінцевих результатах роботи, який в першу чергу визначається розміром заробітної плати. Слід відмітити, що середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника, зайнятого у сільськогосподарському виробництві, має тенденцію до щорічного зростання. Так, за досліджу вальний період вона зросла в 17,6 раза, але ще і надалі значно відстає від середнього показника в галузях економіки області. Якщо у 2001 році середньомісячна заробітна плата в галузях економіки області становила 272,0 грн., то у сільському господарстві 86,0 грн., або у 3,2 раза менше. Внаслідок диспаритету в оплаті праці працівникам сільського господарства за 2001 – 2010 роки недоплачено 981,9 млн. грн.

Таблиця 1

**Окупність виробничих витрат у сільськогосподарських підприємствах
Львівської області**

	Роки				
	2005	2007	2008	2009	2010
Виробничі витрати в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, грн.	1241	2233	3585	4997	5728
Виробництво валової продукції сільського господарства на 100 грн. виробничих витрат, грн.	132	177	108	85	78
в тому числі:					
- у рослинництві	116	96	86	67	55
- у тваринництві	155	169	139	111	136
Одержано прибутку на 100грн.виробничих витрат, грн.	7,56	27,30	22,94	19,17	24,15
Рівень рентабельності реалізації сільськогосподарської продукції, в %	6,8	34,0	24,0	22,4	25,6

В таких умовах питання державної підтримки сільськогосподарських підприємств набуває особливого значення.

Таблиця 2

**Розрахунок недоплат заробітної плати працівникам сільського господарства
Львівської області до існуючого рівня економіки області**

Рік	Середньомісячна заробітна плата працівників зайнятих, грн.:		Коефіцієнт співвідношення	Фонд заробітної плати, млн. грн.		Недоплата, млн. грн.
	у галузях економіки області	працівників сільського господарства		фактично	розрахунковий	
2001	272	86	3,2	66,3	212,2	145,9
2002	339	109	3,1	58,7	182,0	123,3
2003	419	144	2,9	59,6	172,8	113,2
2004	523	229	2,3	70,7	162,6	91,9
2005	713	339	2,1	89,7	188,4	98,7
2006	923	458	2,0	102,2	204,4	102,2
2007	1183	631	1,9	115,3	219,1	103,8
2008	1570	1066	1,5	174,8	262,2	87,4
2009	1667	1230	1,4	176,2	246,7	70,5
2010	1941	1517	1,3	149,9	194,9	45,0
Разом	x	x	x	1063,4	2045,3	981,9

За 2005-2010 рр. виробництво валової продукції в сільськогосподарських підприємствах має чітко визначену тенденцію до зростання. Хоча в останні роки темпи зростання сповільнились. В цілому за досліджуваний період обсяги валового виробництва продукції зросли в 2,6 раза (табл.3).

Таблиця 3

Темпи зростання обсягів продукції сільського господарства та бюджетних асигнувань сільськогосподарських підприємств Львівської області

	Роки					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Валове виробництво продукції (за порівняльними цінами 2005р.) сільськогосподарськими підприємствами, млн.грн.	422,1	550,9	677,0	933,7	1048,7	1098,5
в % до попереднього року	114,0	130,5	122,9	137,9	112,3	104,7
в % до 2005 року	100,0	130,5	158,0	221,2	248,4	260,2
Обсяг коштів державного бюджету, млн.грн.	47,6	61,4	110,0	162,1	40,8	27,7
в % до попереднього року	-	129,0	179,2	147,4	25,2	60,9
в % до 2005 року	100,0	129,0	231,1	340,5	85,7	58,2
Обсяг коштів обласного бюджету, млн.грн.	6,4	8,7	9,1	8,9	7,1	7,8
в % до попереднього року	-	135,9	104,6	97,8	79,8	109,9
в % до 2005 року	100,0	135,9	142,2	139,1	110,9	121,9

Обсяги державного фінансування сільськогосподарських підприємств мали тенденцію до зростання до 2008 року, в якому сягнули найвищої межі. Починаючи із 2009 року, обсяги фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств за рахунок коштів державного бюджету скорочуються. У 2010 році з плану 28,7 млн. грн. фактично було профінансовано 27,7 млн. грн., що на 41,2% менше, ніж було профінансовано у 2005 році, та у 5,9 раза менше від показника 2008 року.

На сучасному етапі державна підтримка сільськогосподарських підприємств реалізується через державні цільові програми. У 2010 році виділення державних коштів здійснювалось по 15 цільових програмах, зокрема:

- ✓ здешевлення короткострокових та середньострокових кредитів;
- ✓ селекція в рослинництві;
- ✓ селекція у тваринництві;
- ✓ дотація за цукрові буряки та льон;
- ✓ приріст корів м'ясного напрямку продуктивності;
- ✓ часткова компенсація вартості складної сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва;
- ✓ підтримка розвитку садівництва та хмелярства;

✓ інші.

Зазначені вище державні програми підтримки сільськогосподарських товаровиробників реалізуються через відповідні Постанови Кабінету Міністрів України, які мають ряд істотних недоліків. До них можна віднести:

- непрозорість механізмів розподілу та недоступність одержання бюджетних коштів для значної більшості сільськогосподарських підприємств;
- підтримка доходів виробників сільськогосподарської продукції, що не пов'язане із виробництвом;
- недосконалість механізмів отримання та розподілу коштів, порушення бюджетної дисципліни при їх використанні;
- порушення принципу справедливості при розподілі державних коштів.

Зазначимо, що рівень економічної ефективності державної підтримки сільськогосподарських підприємств ще недостатній.

Таблиця 4

Розрахунок впливу державної підтримки на ефективність сільськогосподарського виробництва у 2010 році *

	Розмір прибутку одержаного від реалізації продукції	Розмір державної підтримки галузі	Скоректовані розміри прибутку та рентабельності	Відхилення
Загальна сума прибутку від реалізації сільськогосподарської продукції, млн.грн	339,7	48,9	388,6	114,4
в тому числі.: - від продукції рослинництва	331,1	13,6	346,7	104,1
з них: зерна	12,6	0,2	12,8	101,6
- від продукції тваринництва	2,6	30,8	33,4	12,8 р.б
з них: великої рогатої худоби	- 14,5	5,5	- 9,0	
свиней	14,4	9,7	24,1	167,4
м'яса птиці	2,4	7,4	9,8	408,3
молока	5,1	7,8	12,9	252,9
Рівень рентабельності реалізації сільськогосподарської продукції, %	25,6	x	29,3	+ 3,7
в т.ч. рослинництва	39,6	x	41,2	+ 1,6
з них: зерна	4,5	x	4,5	-
тваринництва	0,8	x	9,0	8,1
з них: великої рогатої худоби	- 36,4	x	- 6,7	- 29,7
свиней	10,7	x	17,9	+ 7,2
м'яса птиці	4,0	x	16,2	12,2
молока	15,2	x	38,2	23,0

* По колу крупнотоварних сільськогосподарських підприємств, що проводять обстеження економічної ефективності виробництва.

Як видно із даних табл. 4 розміри державної підтримки не мають суттєвого впливу на економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств. В цілому рівень рентабельності зріс на 3.7%, в тому числі рослинництва – 1.6%, тваринництва – 8.1%. Надалі низькорентабельними залишаються в господарствах області виробництво зерна, свинини, а реалізація м'яса великої рогатої худоби залишається збитковою.

Висновки. Зважаючи на проведені дослідження можна зробити висновок, що обсяги державної підтримки сільськогосподарських підприємств достатньо малі. Доцільно було б відпрацювати такі механізми, які дозволили б сільськогосподарським підприємствам нарощувати обсяги виробництва сільськогосподарської продукції та забезпечили б ефективність сільськогосподарського виробництва.

Доцільно підтримати думку вчених-економістів, які пропонують ввести обов'язковий збір на товарообіг і сформувати фонд підтримки українського села шляхом введення податку на товарообіг в розмірі 1%. Фінансування сільськогосподарських підприємств має здійснюватись через програми, в яких визначено пріоритетні напрямки розвитку (молочне скотарство, зернове господарство, буряківництво).

Література

1. Гудзь О.Є. Кредитування і банківське обслуговування підприємств агропромислового виробництва: сучасні тенденції та особливості.- Київ: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2005. – 168 с.
2. Калетнік Г.М. Основні напрямки державної політики підтримки розвитку аграрного сектору в сучасних умовах / Г.М. Калетнік.-Київ: Аграрна наука, 2010. – С. 56-59.
3. Державне регулювання економіки./За ред.І.Р.Михасюка.- Львів: Українські технології, 1999. - 640 с.
4. Зубець М.В. Наукові засади розвитку агропромислового виробництва в сучасних умовах / М.В.Зубець. – Київ: Аграрна наука, 2010. – С. 6-39.

Summary

Kits M.V.

Lviv National Agricultural University

STATE SUPPORT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN REGION

Conditions today require the formation of effective mechanisms to create an enabling environment for effective development of large commercial agricultural enterprises. Only bulk agricultural production can provide an efficient functioning of rural areas, solve the social problems of the village, to create conditions and a highly competitive both in domestic and foreign market of the agricultural sector.

Key words: *government support, agricultural policy, production efficiency, grants, concessional lending.*

Стаття надійшла до редакції 11.04.2011 р.